

counted with reference to the GDP, correlation between the export and the import and the influence of the balance of the export and the import on the height or the decrease of the Gross Domestic Product. Years 1995 – 2009 were provided with analysis.

Keywords: macroeconomics, world economy, countries of the Black Sea, gross domestic product, export and import, analysis.

РОЗВИТОК МІЖНАРОДНОЇ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В СИСТЕМІ СВІТОВОГО ФІНАНСОВОГО РИНКУ

Кушнарєнко Н.П., Донецький національний університет

Одним із проявів глобалізації на сучасному етапі розвитку світової економіки виступає лібералізація міжнародних ринків капіталу. Значне зростання руху капіталу (зростання його експорту і імпорту) стає важливим фактором, який впливає на економіку країн, що вивозять і приймають капітал. Міжнародний рух капіталу можна розуміти як систему відносин, які складаються між країнами та суб'єктами підприємницької діяльності з приводу переміщення капіталу в різних формах з метою отримання прибутку, захисту своїх довгострокових економічних, політичних, соціальних інтересів, вирішення певного кола проблем, зокрема мінімізації трансакційних витрат, хеджування ризиків у торгівлі та процесі виробництва.

Проблемам розвитку світового фінансового ринку присвячено праці таких науковців, як Р. Дорнбуш, Т. Леттер, К. Рейнхарт, С. Фішер, Дж. Флемінг, М. Фрідман, К. Шулер, О. Мозговий, Л. Руденко-Сударєва, М. Румянцев, О. Сохацька, С. Якубовський та ін.

Метою статті є аналіз розвитку міжнародної інвестиційної діяльності в контексті розвитку світового фінансового ринку

Глобальні потоки капіталу зростають темпами, що перевищують темпи зростання світової торгівлі. Якщо в 60-70-х роках ХХ ст. спостерігалась чітка кореляція між збільшенням обсягу прямих зарубіжних інвестицій і зростанням світової торгівлі, то в 1985-1995рр. середньорічний приріст темпів зростання світового виробництва становив 2%, світової торгівлі – 7%, інвестицій – 16%. [1, с.80] Дана тенденція активізувалась протягом останніх років (табл.1, табл.2).

Основною формою руху капіталу виступають прямі іноземні інвестиції. На обсяги експорту і імпорту ПІІ впливає низка чинників:

- технологічне лідерство, розмір корпорації, рівень кваліфікації робочої сили, переваги в рекламі, яка відображає накопичений досвід міжнародного маркетингу. Ці чинники є причинами як експорту, так і імпорту ПІІ, що приводить до перехресних інвестицій;
- високий рівень концентрації виробництва певного товару в рамках корпорації, великий обсяг виробництва на внутрішній ринок, потреба у природних ресурсах (чинники експорту ПІІ);
- потреба в капіталі, більш низькі витрати виробництва, більш високий захист внутрішнього ринку і його значний обсяг (чинники імпорту ПІІ).

В узагальненому вигляді основні чинники ПІІ можна розподілити так: [11, с.170-171]

а) маркетингові чинники:

- розмір ринку;
- зростання ринку;
- прагнення утримати частку ринку;
- прагнення досягти успіху в експорті материнської компанії;
- наявність капіталу і технологій;
- низька вартість праці;
- низька вартість інших витрат виробництва;
- низькі транспортні витрати;
- фінансові та інші стимули з боку уряду;
- більш сприятливі рівні цін;

б) інвестиційний клімат:

- загальне ставлення до зарубіжних інвестицій;
- політична стабільність;
- обмеження на власність;
- регулювання валютних ресурсів;

ПРОБЛЕМИ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ СОТРУДНИЧЕСТВА МЕЖДУ СТРАНАМИ ЮГО-ВОСТОЧНОЙ ЕВРОПЫ В РАМКАХ ЧЕРНОМОРСКОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО СОТРУДНИЧЕСТВА И ГУАМ

- стабільність іноземної валюти;
- структура податків;
- добре знання країни;
- в) загальні:
 - очікування високих прибутків;
 - інші.

Таблиця 1.

Окремі показники ПІІ та міжнародного виробництва, 1982-2006 рр. [2]

Показники	Величина у поточних цінах, млрд.дол.			
	1982	1990	2005	2006
Приплив ПІІ	59	202	946	1306
Відплив ПІІ	28	230	837	1216
Накопичений приплив ПІІ	637	1779	10048	11999
Накопичений відплив ПІІ	627	1815	10579	12474
Дохід від припливу ПІІ	47	76	759	881
Дохід від відпливу ПІІ	46	120	845	972
Транскордонні ЗіП		151	716	880
Продажі зарубіжних філій	2741	6126	21394	25177
Валовий продукт зарубіжних філій	676	1501	4184	4862
Сукупні активи зарубіжних філій	2206	6036	42637	51187
Експорт зарубіжних філій	688	1523	4197	4707
Зайнятість у зарубіжних філіях, тис. осіб	21524	25103	63770	72627

Таблиця 2.

Окремі показники ПІІ і міжнародного виробництва у 2008-2009 рр. [3]

Показник	Вартість у поточних цінах, млрд. дол.		Річні темпи приросту, %	
	2008	2009	2008	2009
Приплив ПІІ	1979	1687	35,4	-14,2
Відплив ПІІ	2147	1858	53,7	-13,5
Сумарний обсяг ПІІ, що було ввезено	15660	14909	26,2	-4,8
Сумарний обсяг ПІІ, що було вивезено	16227	16206	25,3	-0,1
Обсяг продажів іноземних філій	31764	30311	23,6	-4,6
Валова продукція іноземних філій	6295	6020	20,1	-4,4
Сукупні активи іноземних філій	73457	69771	20,8	-5
Експорт іноземних філій	5775	6664	16,3	15,4
Чисельність працівників іноземних філій, тис. чол.	80396	77386	25,4	-3,7

Зазначені чинники конкретизуються при розробці критеріїв вибору приймаючої країни. Для цього використовується система індикаторів, яка містить близько 340 показників, що поєднуються з експертними оцінками за рядом напрямків. Під впливом зазначених чинників формується стратегічна позиція країни щодо залучення іноземних інвестицій і особливості виходу країни на міжнародний інвестиційний ринок.

У сучасному світі практично всі країни залучені до процесів міжнародного співробітництва. Усталений економічний розвиток є неможливим без ефективного використання переваг від залучення ПІІ із-за кордону. Значення ринку міжнародних інвестицій для світового господарства визначається тим, що інвестиції є найбільш динамічно зростаючим фактором виробництва. Саме тому дослідження процесів іноземного інвестування в контексті визначення стратегій прийняття інвестиційних рішень набуває актуальності на сучасному етапі світогосподарського розвитку, оскільки питання значення іноземних інвестицій для економічного зростання країн є надзвичайно важливим, дискусійним і багато в чому не вирішеним для багатьох держав.

ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ СОТРУДНИЧЕСТВА МЕЖДУ СТРАНАМИ ЮГО-ВОСТОЧНОЙ ЕВРОПЫ В РАМКАХ ЧЕРНОМОРСКОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО СОТРУДНИЧЕСТВА И ГУАМ

Якщо в кінці XIX – першій половині XX ст. капітал переважно вивозився із промислово розвинутих країн в економічно слабозрозвинуті країни (колонії) в пошуках більш високих прибутків і вкладався в сировинні галузі (гірничо-видобувну промисловість і плантаційне господарство), то після Другої світової війни ситуація суттєво змінюється. Основний потік капіталу із промислово розвинутих країн спрямовується не в слабозрозвинені країни (країни, що розвиваються), а в інші промислово розвинуті країни, тобто зростає взаємний рух капіталу між промислово розвинутими країнами, хоча частина капіталу спрямовується і в країни, що розвиваються. Приблизно 80% прямих іноземних інвестицій, що вивозяться з країн ОЕСР, ввозяться в інші країни ОЕСР (рис.1, рис.2, рис.3).

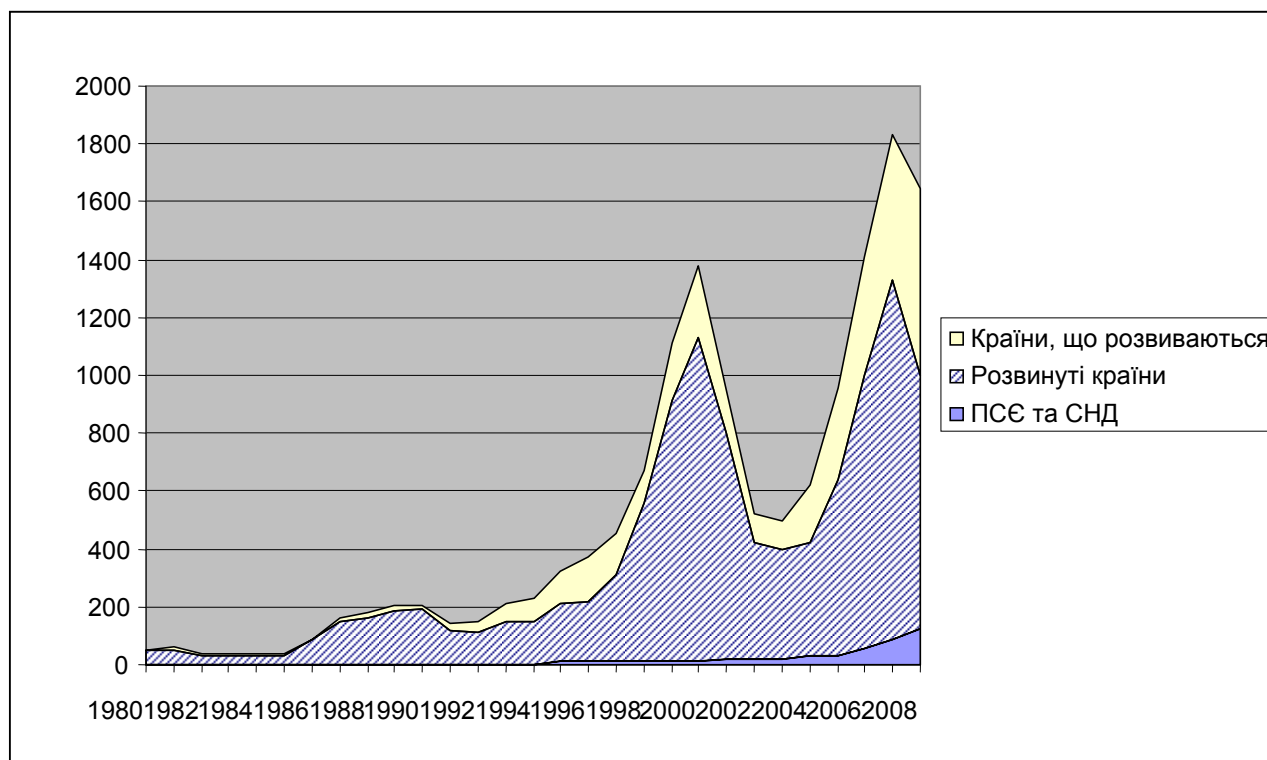

Рис. 1. Динаміка глобального припливу ПІІ за групами країн світу, 1980-2008, млрд. дол. США [2]

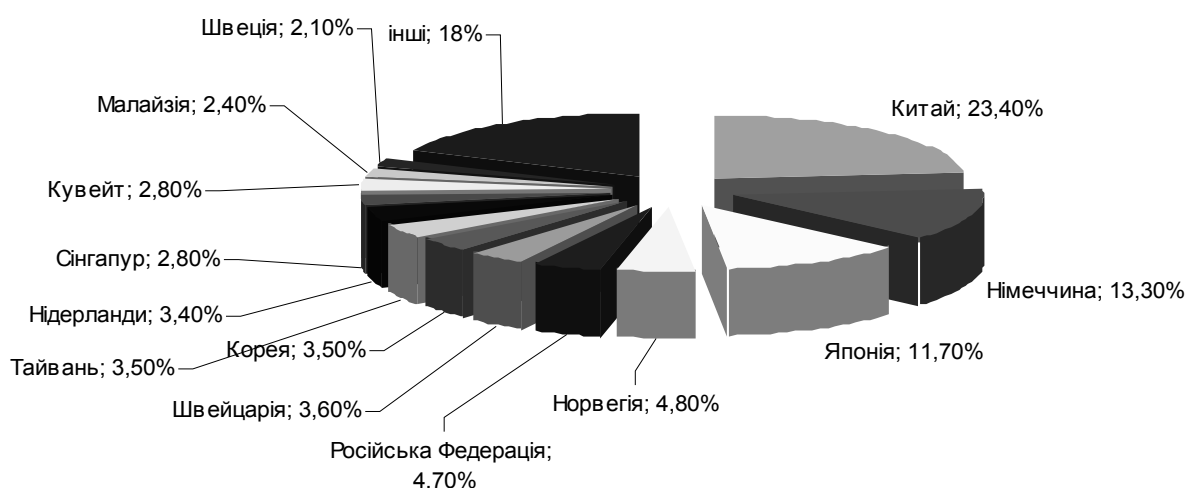

Рис.2. Країни-найбільші експортери капіталу, 2009р. [4]

Головною причиною даного зрушення є зміни в структурі економіки під впливом НТР, які ведуть до поглиблення розподілу праці між промислово розвинутими країнами і посилення інтернаціоналізації виробництва. Зв'язки між промислово розвинутими країнами відбуваються по

лінії внутрішньогалузевого розподілу праці, спеціалізації і кооперації виробництва, на основі яких підприємства різних країн опиняються в тісній взаємозалежності.

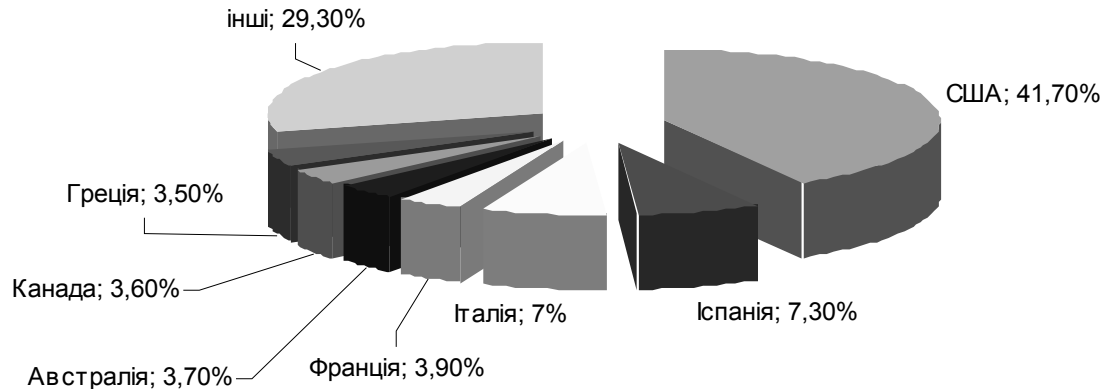

Рис.3. Країни-найбільші імпортери капіталу, 2009р. [4]

Рух капіталу, і перш за все прямих інвестицій, між розвинутими країнами визначається переважно прагненням промислових компаній домінувати у процесі виробництва товарів в різних країнах та у його реалізації споживачам. Такий рух капіталу лежить в основі формування ТНК і інтернаціоналізації самого капіталу, є спрямованим на укріплення конкурентних позицій великих компаній в світі.

При цьому вкладання капіталу розвинутих країн у сировинні галузі, в тому числі в країнах, що розвиваються, продовжується. Але світовий попит на сировину відносно знижується, ціни на неї є нестабільними. Тому частка вкладень у сировинні галузі є незначною.

Основою руху капіталу, як і світової торгівлі, виступає міжнародний розподіл праці. Великі компанії діють у двох напрямках – захоплення виробничого ланцюга по вертикалі (коли підприємства постачають головному підприємству деталі або вузли (рідше – сировину) або розширення сфери своєї діяльності - створення підприємств однакового профілю з тим, щоб захопити ринки в інших країнах. При цьому компанії прагнуть використати іноземну кваліфіковану (як правило, більш дешеву) робочу силу, використати технічний рівень, досягнутий в інших галузях. Саме тому змінився характер інвестицій в 90-х рр. XX ст.

На злиття і поглинання в зазначений період припадало більше 85% загального обсягу ПІІ. в період 1991-1999рр. обсяг злиттів зріс більше ніж в 10 разів, головним чином у відповідь на зростання економії від збільшення обсягів і впровадження нової технології. Дана стратегія визначається прагненням великих компаній захопити весь інтернаціональний процес виробництва товарів.

В кінці XX – початку XXI ст. спостерігалась значна активізація злиттів і поглинань компаній, в т.ч. на міжнародному рівні. Лише в 1999р. вартість міжнародних угод зі злиттів і поглинань становила 3,9 млрд. дол. США: компанії Англії уклали угод за злиттів і поглинань на 245 млрд. дол., компанії США – 155 млрд. дол., Німеччини – 93 млрд. дол., Франції – 92 млрд. дол., Нідерландів – 44 млрд. дол. Англійська компанія “Vodafone” купила американську компанію “Airtouch” (вартість угоди – 69,3 млрд. дол.), “Zeneca Group” – шведську компанію “Astra” (37,7 млрд. дол.), «ВП Амоко» - американську компанію “Arco Atlantic Richfield” (34 млрд. дол.). Німецькі компанії поглинули англійську компанію “Orange” (28,5 млрд. дол.), “Hoechst” – французьку компанію “Aventis” (22 млрд. дол.). Французька компанія “Total SA” придбала бельгійську компанію “Petrofina SA” (11,2 млрд. дол.) та ін.

Якщо говорити про сучасний етап здійснення операцій зі злиття і поглинання (ОЗП), у 2006р. вартісний обсяг міжнародних операцій щодо злиття і поглинання порівняно з 2005р. зріс на 15% і досяг рекордного значення 320,1 млрд. дол. США. У 2006р., як і протягом всього останнього десятиліття, більша частина ОЗП здійснювалась між компаніями промислово розвинутих країн. При цьому активність європейських корпорацій в цій сфері діяльності зросла на 23%.

У більшості міжнародних ОЗП європейські ТНК виступали як покупці закордонних активів, і на частку європейських компаній у 2006р. припадало 49% (297,7 млрд. дол.) закупівель у світових ОЗП і 28% (144,5 млрд. дол.) продажів. Істотна частина європейських ПІІ спрямовується на ОЗП в країни ЄС. Це пов'язано з державною політикою стимулювання регіональної економічної інтеграції. [5, с.272]

ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ СОТРУДНИЧЕСТВА МЕЖДУ СТРАНАМИ ЮГО-ВОСТОЧНОЙ ЕВРОПЫ В РАМКАХ ЧЕРНОМОРСКОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО СОТРУДНИЧЕСТВА И ГУАМ

Якщо розглядати операції щодо злиття і поглинання, здійснені в приймаючій країні іноземними інвесторами, то безумовним лідером за цим показником є США.

Головними учасниками міжнародних ОЗП на території США були європейські корпорації. Дослідження свідчать, що на сучасному етапі розвитку міжнародних економічних відносин транскордонні злиття перетворюються на основний засіб виходу на ринки промислово розвинених країн. Зокрема, закордонні філії, що знаходяться на території США, в 2006р. 90% своїх прямих інвестицій спрямовували в американську економіку через ОЗП. [6, с.262]

Світовим лідером за обсягами ОЗП поза національною економікою в 2006р. стали БНК Великої Британії, що брали участь у 30% міжнародних ОЗП. Для англійських компаній основним об'єктом ОЗП є американські фірми.

У 2002-2006рр. суттєво зросла вартість ОЗП, що здійснюються в японській економіці за участю закордонних інвесторів – 15,9 млрд. дол. Таке зростання є пов'язаним як з лібералізацією нормативної бази, що регулює участь іноземних інвесторів в ОЗП на території Японії, так і зі зміною ставлення японських компаній до ОЗП. Щодо ПП з Японії, особливо у країни, що розвиваються, то японські ТНК, як і раніше, віддають перевагу не ОЗП, а створенню власних філій.

У 2006р. ОЗП стали основною причиною рекордного зростання прямих зарубіжних інвестицій в економіку Швеції – 5 млрд. дол. Ця сума перевищила ППЮ накопичені Швецією за останнє десятиліття. Більше як дві третини ПП було спрямовано на ОЗП у хімічній промисловості Швеції.

В 2006р. найбільший обсяг транснаціональних ОЗП спостерігався в таких галузях світового виробництва: автомобільна, хімічна, фармацевтична і харчова промисловості. Більшість ОЗП в даних галузях були горизонтальними, спрямованими на економію від масштабів виробництва, технологічну синергію, зростання ринкової влади, зниження витрат виходу на нові ринки, консолідацію інноваційних стратегій бюджетів на НДКР.

У сфері послуг лідерами в ОЗП є телекомунікації, енергетичний і фінансовий сектори. Основними причинами стрімкого зростання ЗП у цих галузях стали дерегулювання, лібералізація діяльності і відкритість для іноземних інвесторів.

На промислово розвинуті країни припадає приблизно 90% світових обсягів ОЗП з придбанням контрольного пакета акцій. Ці операції є не лише однією з основних рушійних сил потоків ПП у промислово розвинуті країни, вони надають змогу краще зрозуміти переважаючі стратегії ТНК, що полягають, зокрема, у відмові від неосновних напрямів діяльності та посилення конкурентних переваг шляхом придбання активів в основних сферах діяльності.

Реалізація стратегій, пов'язаних з ОЗП, стала можливою завдяки лібералізації і дерегулюванню економічної діяльності у промислово розвинутих країнах (рис.А, табл.3).

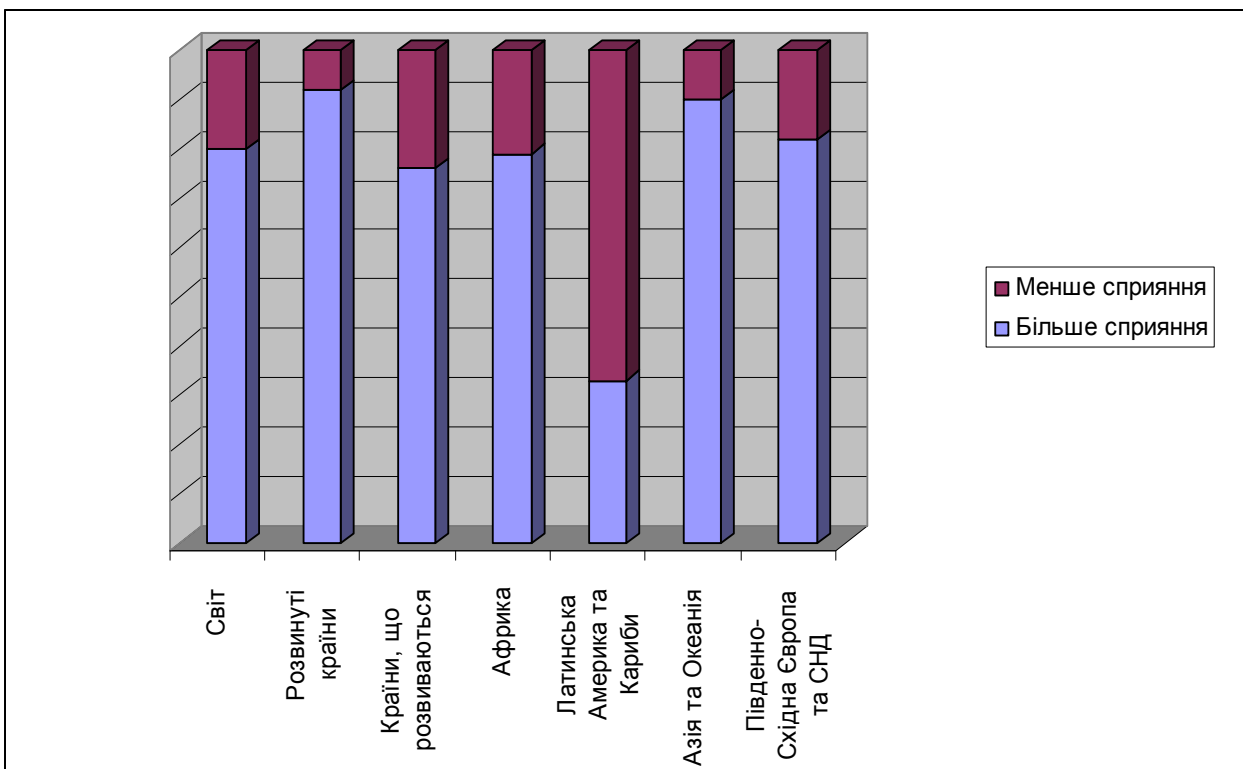

Рис. А. Регуляторні зміни у 2007 р., за природою та по регіонах, % [9]

ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ СОТРУДНИЧЕСТВА МЕЖДУ СТРАНАМИ ЮГО-ВОСТОЧНОЙ ЕВРОПЫ В РАМКАХ ЧЕРНОМОРСКОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО СОТРУДНИЧЕСТВА И ГУАМ

Особливо інтенсивно ці процеси відбуваються між компаніями ЄС. Серед великих злиттів в ЄС за останні роки можна назвати створення нової компанії «Метро холдінг», утвореної «Дойче телеком» і «Енерджіс» для створення телекомунікаційних мереж у Великобританії; купівлю компанією «Юнайтед Бісквітс» компаній «Данон» і «Набіско холдінгс»; об'єднання «Хехст» і «Рон-Пуленк»; купівлю британським концерном «Водафон» німецького концерну «Маннесман» і т.д.

Таблиця 3.

Зміни, внесені в національні режими регулювання, 1992-2008 рр. [7]

<i>Показник</i>	<i>1992-1994</i>	<i>1995-1999</i>	<i>2000</i>	<i>2001</i>	<i>2002</i>	<i>2003</i>	<i>2004</i>	<i>2005</i>	<i>2006</i>	<i>2007</i>	<i>2008</i>
Число країн, що внесли зміни в режими регулювання	49	66	70	71	72	82	103	92	91	58	55
Число змін у режимах регулювання	95	132	150	207	246	242	270	203	177	98	110
Більш сприятливі зміни	94	121	147	193	234	218	234	162	142	74	85
Менш сприятливі зміни	1	11	3	14	12	24	36	41	35	24	25

До найбільших поглинань належать «Америка онлайн» і «Тайм Уорнер», «Водафон – Сір тач» (створена шляхом поглинання) і «Маннесман», «Ем-Сі-Ай Уорд Комп» і «Спрінт», «Ексон» і «Мобіл», «Белл Атлантік корп» і «Джи-Ті-І» та ін.

Особливо монополізованою галуззю у світі є автомобілебудування. На світовому ринку утворилось декілька груп, які монополізували виробництво автомобілів у світі (табл.4).

Процеси злиттів і поглинань розвиваються також і в країнах з перехідною економікою (рис.4). Зокрема, процеси злиттів і поглинань активно відбуваються в економіці найбільшої постсоціалістичної країни – Росії. Так, за період 2002-2006рр. загальний обсяг угод за участю російських компаній зріс з 7,5 до 42,3 млрд. дол. При цьому частка угод із придбання російськими компаніями зарубіжних у загальному обсягу угод становила у 2006р. 35,6%. Основу роль у цьому процесі відіграють найбільші російські бізнес-групи. 10 найбільших угод, укладених ними, становили за вартістю 52,7% обсягу ринку злиттів і поглинань за участю російського капіталу.

Таблиця 4.

Найбільші автомобільні групи в світі

<i>Група</i>	<i>Об'єднані компанії</i>
General Motors	Opel/Vauxhall, Saab, Chevrolet, Pontiac, Saturn, Buick, Cadillac, GMC, Holden, Isuzu
Volkswagen	VW, Skoda, Audi, Seat, Rolls, Royce, Bentley, Bugatti, Lamborghini
Ford	Ford, Volvo, Jaguar, Mercury, Lincoln, Mazda, Kia
Daimler Chrysler	Mercedes, Smart, Chrysler, Jeep, Plymouth, Dodge
Toyota	Toyota, Lexus, Daihatsu

Наприклад, «ІНТЕРРОС» придбав велику американську металургійну компанію «Stillwater Mining», «Сіверсталь-груп» – американську компанію Rouge Steel. «Сіверсталь-груп» володіє також Ризьким вагонобудівним заводом в Латвії (51% акцій), «Лукойл» має за кордоном мережі АЗС (в Австрії, Естонії, Молдові і Україні), «Норільський нікель» в 2004р. уклав угоду щодо купівлі найбільшої золотодобувної компанії «Gold Fields» (ПАР) на суму 1,16 млрд. дол.

Відбувається зростання тісноти взаємодії торгівлі і інвестицій по мірі розвитку розподілу праці і швидкого зростання торгівлі комплектуючими між підприємствами компаній, розташованих в різних країнах. За оцінками, більше 1/3 міжнародної торгівлі припадає на внутрішньокорпоративний обіг ТНК.

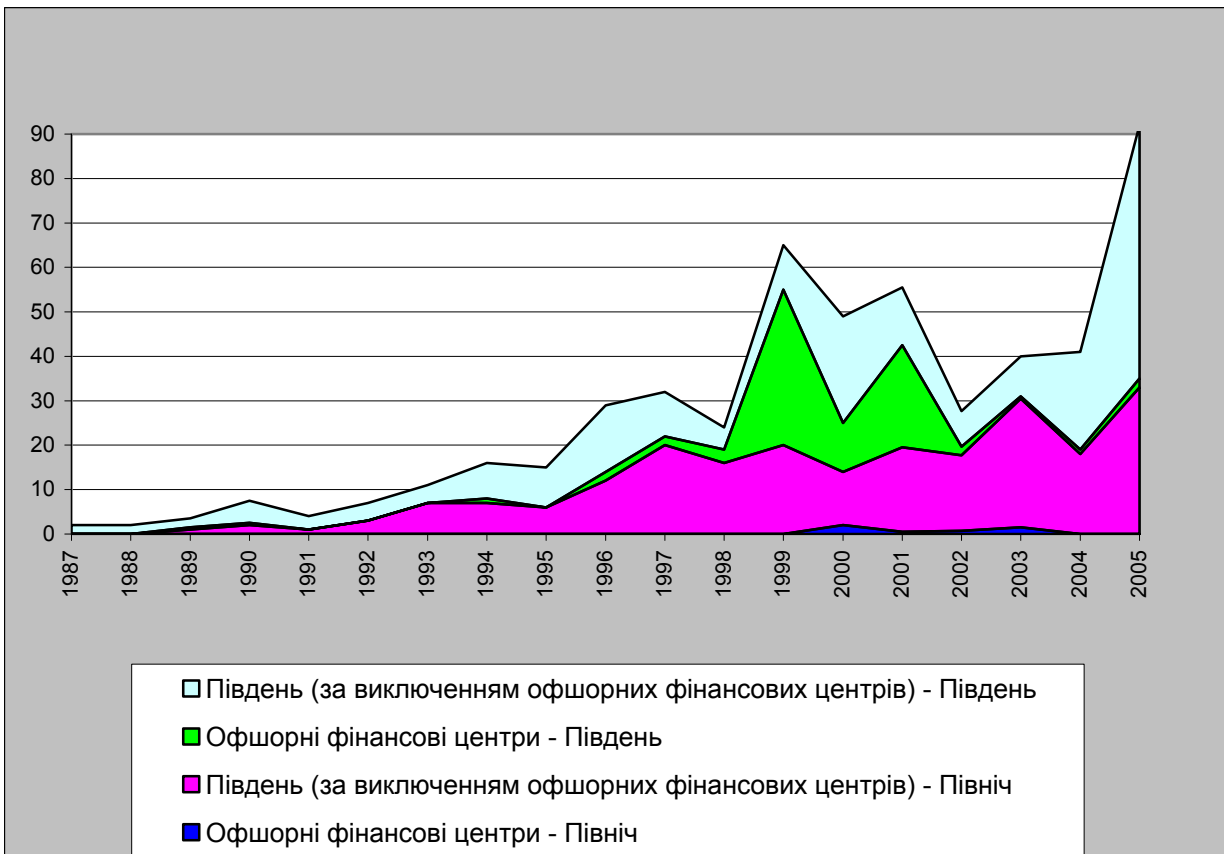

Рис. 4. Транскордонні ЗіП ТНК країн, що розвиваються, і країн із перехідною економікою, за напрямками, 1987-2005 рр., млрд. дол.

Хоча частина капіталу і вивозиться для використання відносно дешевих факторів виробництва, особливо при вивозі капіталу в країни, що розвиваються, значна частина експорту капіталу не орієнтується на дешевизну факторів виробництва. В розвинутих країнах вартість факторів виробництва є приблизно однаковою. Але більша частина вивозу капіталу відбувається між розвинутими країнами. У сучасній економіці вартість факторів виробництва є вторинною у порівнянні з використанням новітніх технологій, випуском відповідної продукції.

Вивіз капіталу в розвинуті країни є спрямованим на вирішення таких завдань:

- контроль над всіма етапами виробництва товарів;
- розширення позицій компанії за кордоном для захоплення все більшої частки світового ринку даного товару.

Таким чином, вивід капіталу стає самостійною причиною розвитку міжнародної торгівлі. Високі темпи зростання міжнародної торгівлі пояснюються і рухом капіталу, що призводить до зростання обсягів міжнародного обміну продукцією між підприємствами, що належать одній компанії.

Основними формами вивозу капіталу є вивіз у позичковій (надання кредитів і позик приватним компаніям і державам за кордоном) і підприємницькій (прямі і портфельні інвестиції для ведення в країні бізнесу) формах.

Межа між прямими і портфельними інвестиціями як формами підприємницького руху капіталу є достатньо умовною. Формально прямими є інвестиції, що забезпечують біля 50% голосів акціонерів. Але внаслідок розпорошеності акцій між багатьма акціонерами буває достатньо 10-15% голосів, а іноді і 5% для реального контролю над компаніями. В умовах злиттів і поглинань компаній, що отримали широке розповсюдження, прямими інвесторами на основі поглинань можуть бути дві компанії.

Для здійснення портфельних інвестицій важливе значення має функціонування світового ринку цінних паперів, де можна придбати пакети акцій компаній, що представляють інтерес.

Для вивозу капіталу в підприємницькій формі, особливо у вигляді прямих інвестицій, для інвестора не обов'язково використовувати свій капітал. Широко використовується позичковий капітал як в своїй країні, так і в країні вкладення капіталу. Часто купуються пакети акцій зарубіжних

ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ СОТРУДНИЧЕСТВА МЕЖДУ СТРАНАМИ ЮГО-ВОСТОЧНОЙ ЕВРОПЫ В РАМКАХ ЧЕРНОМОРСКОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО СОТРУДНИЧЕСТВА И ГУАМ

компаній за рахунок отримання позик в банках даної країни. Так, російська компанія «Лукойл» створила свою мережу бензоколонок в США за рахунок отриманих в США позик. Кошти за кордон зазвичай переводяться для створення нових підприємств, особливо в країнах, що розвиваються.

Однією з особливостей міжнародного руху капіталу є вивіз державного капіталу, що було особливо характерним для перших десятиліть після Другої світової війни. Державний капітал надавався і надається до теперішнього часу у вигляді позик країнам, що відчувають економічні і валютні труднощі, що часто називають допомогою.

Отримані кошти дозволяли їм закуповувати продукцію за кордоном переважно в країнах, що надавали займи. Як правило, надання позик супроводжувалось придбанням товарів в країні-донорі («пов'язані позики»), тому надання позик виступало формою фінансування експорту. Це стосувалось, перш за все, США.

В той же час, масштаби вивозу приватного капіталу в країни, що розвиваються, були обмеженими. Після отримання незалежності багато країн стали на шлях націоналізації іноземної власності, що відвернуло приватних інвесторів. Лише пізніше країни, що розвиваються, перейшли до політики залучення іноземних інвестицій і навіть конкурують між собою за вкладення іноземного капіталу. Вивіз капіталу в країни, що розвиваються, став зростати. Дана тенденція спостерігається протягом останніх десятиліть (рис.1).

Хоча більша частина прямих іноземних інвестицій здійснюється між промислово розвинутими країнами (рис.5), в останні роки до процесу міжнародної спеціалізації і кооперації все активніше підключаються країни, що розвиваються, особливо нові індустріальні країни, вкладання прямих іноземних інвестицій в економіку яких зросло протягом останніх десятиліть (рис.6, табл. 5).

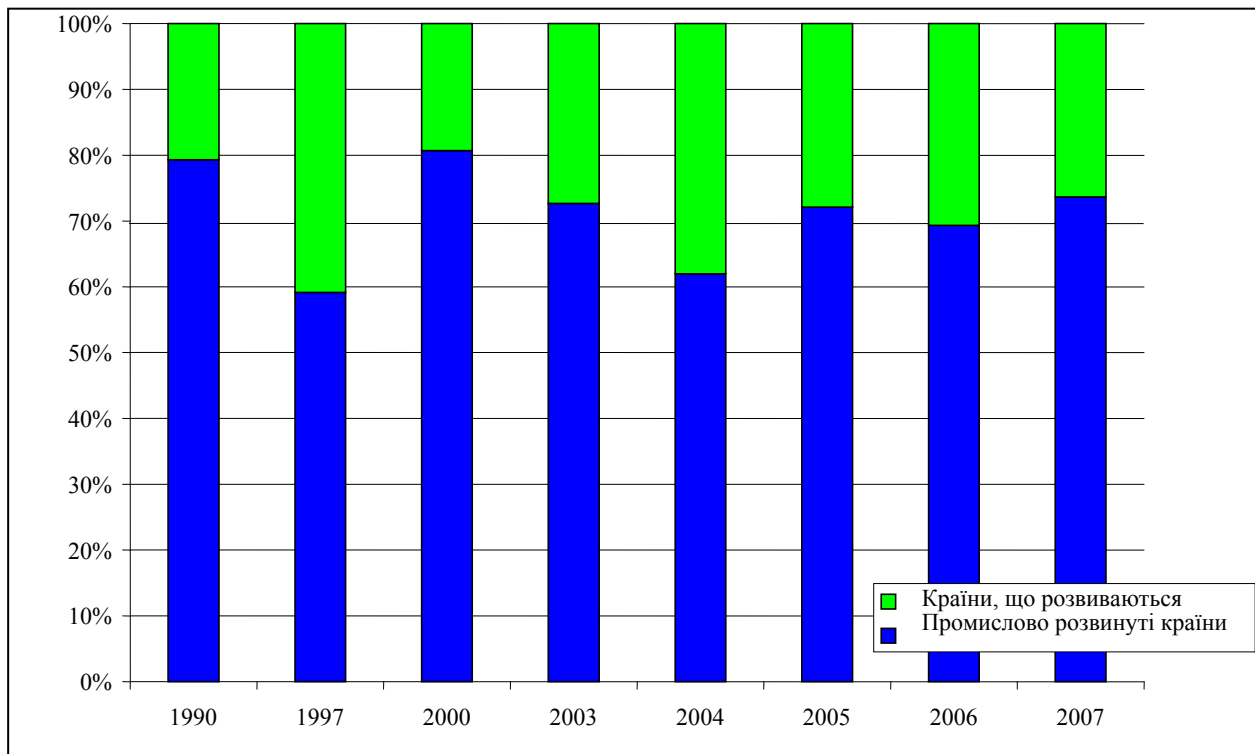

Рис.5. Структура обсягів ПІІ за рівнем розвитку країн, 1990-2007рр., млрд. дол. США

В даному процесі можна виділити ряд тенденцій.

По-перше, різко зросли масштаби експорту і імпорту підприємницького капіталу у формі прямих інвестицій. За останнє десятиліття ХХ ст. вивіз інвестицій зріс у 5 разів, а їх імпорт – в 6,3 рази. Але в 2001р. обсяг вивозу капіталу різко скоротився (рис.1), що було викликано кризою надвиробництва в США, країнах Західною Європи та інших країнах. В 2002-2005рр. величина виводу капіталу почала відновлюватись, і дана тенденція тривала до 2008р.

По-друге, як зазначалось, більша частина вивозу прямих іноземних інвестицій (більше 90%) і їх ввозу (біля 80%) припадає на промислово розвинуті країни. Найбільшими експортерами капіталу є США і Великобританія, при цьому суми капіталу, що вивозиться, суттєво зросли. Посилюється зростання ролі Німеччини, Франції, Бельгії, Швейцарії у міжнародному руху капіталу. Активізація ролі Японії в експорті і імпорті капіталу відбулась після скорочення японських інвестицій за

ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ СОТРУДНИЧЕСТВА МЕЖДУ СТРАНАМИ ЮГО-ВОСТОЧНОЙ ЕВРОПЫ В РАМКАХ ЧЕРНОМОРСКОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО СОТРУДНИЧЕСТВА И ГУАМ

кордоном і іноземних інвестицій в Японії вповодж тривалого економічного спаду. На сучасному етапі Японія виступає серед лідерів в зазначеному процесі серед інших традиційних експортерів і імпортерів капіталу (рис.2, рис.3).

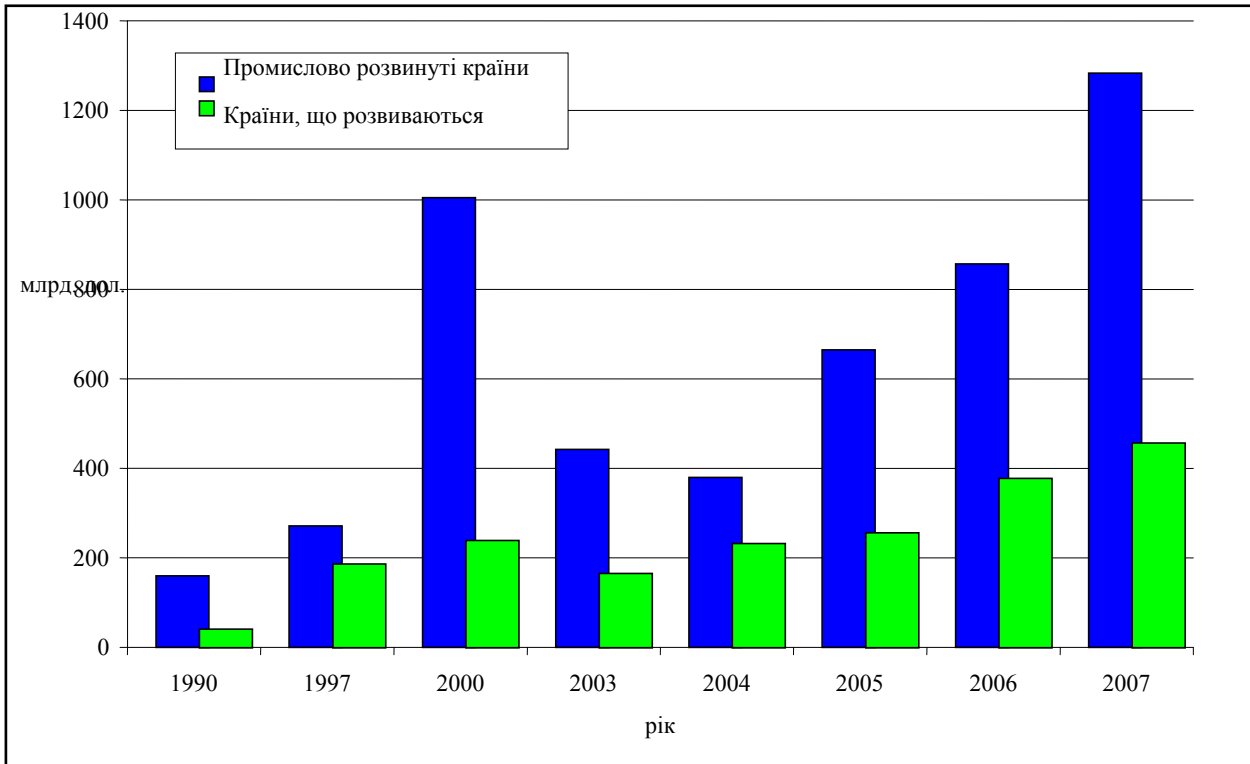

Рис.6. Обсяг ПІ за рівнем розвитку країн, 1990-2007рр., млрд. дол. США

По-третє, везення прямих іноземних інвестицій за останнє десятиліття в країни, що розвиваються, зросло більше ніж в 4 рази. Частка країн, що розвиваються, в імпорті іноземних інвестицій, яка знизилась у 80-90-ті рр. ХХ ст. з 30% до 9%, до 2008р. досягла приблизно 50%.

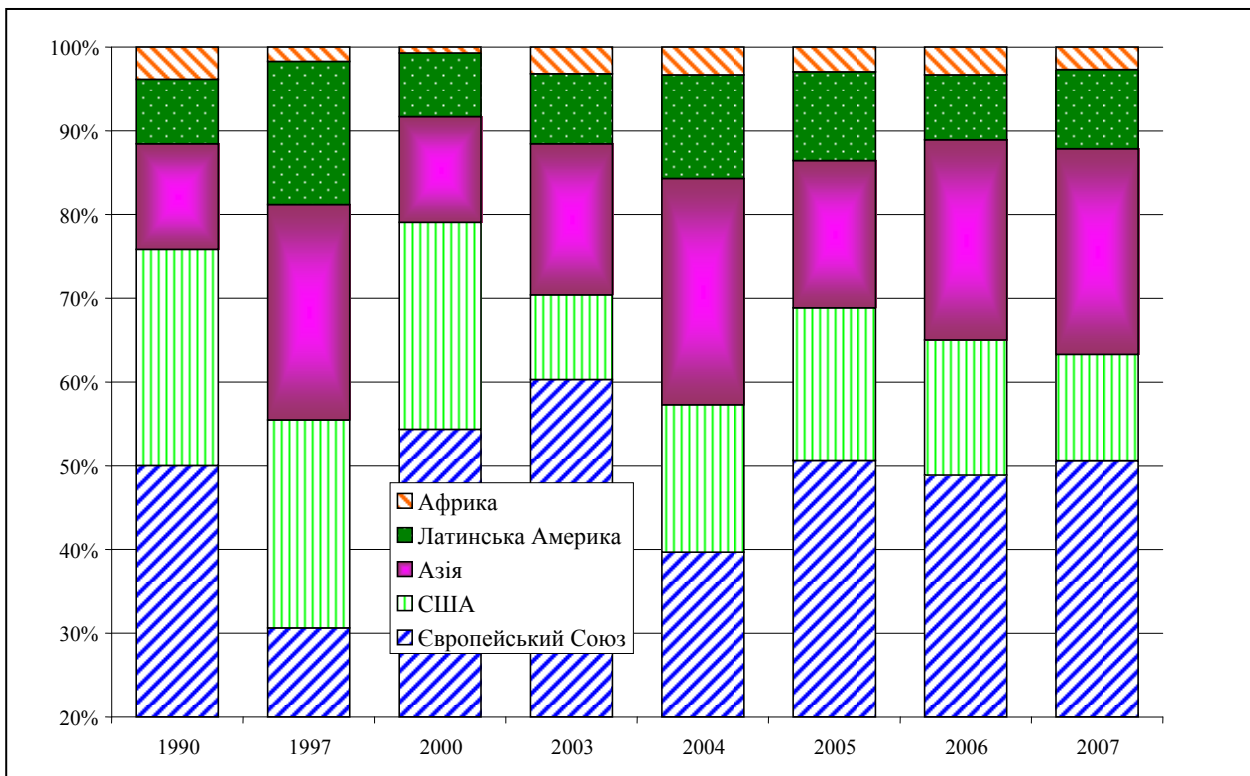

Рис. 7. Географічна структура обсягів ПІ, 1990-2007рр., %

ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТТЯ СОТРУДНИЧЕСТВА МЕЖДУ СТРАНАМИ ЮГО-ВОСТОЧНОЇ ЄВРОПИ В РАМКАХ ЧЕРНОМОРСЬКОГО ЕКОНОМІЧЕСЬКОГО СОТРУДНИЧЕСТВА І ГУАМ

Незважаючи на швидке зростання обсягів ПІІ в країнах, що розвиваються, інвестиції залишаються сконцентрованими в 10 основних країнах: Китай – 25%, Бразилія – 8%, Мексика – 7,9%, Гонконг (Китай) – 8,5%, Сінгапур – 7,0%, Аргентина – 5,4%, Малайзія – 4,0%, Бермуди – 2,5%, Чилі – 2,6%, Таїланд – 2,5%, Республіка Корея – 2,3%, Венесуела – 1,5%. На решту країн і територій припадає біля 30% ПІІ. Найменша частка в географічній структурі ПІІ припадає на країни Африки і Латинської Америки (рис.7, табл.6). У найбідніші країни, на які припадає приблизно 50% населення світу, за 1990-2007рр. надійшло приблизно 8% від загального припливу ПІІ у країни, що розвиваються.

Пріоритетними напрямками для прямих зарубіжних інвестицій є фінанси – 39%, виробництво – 19%, транспорт і комунікації – 18%, торгівля – 17%, будівництво – 2%. [1, с.90]

По-четверте, характерною рисою останніх десятиріч стало збільшення потоку прямих зарубіжних інвестицій з країн, що розвиваються (табл. 7). З 1990 по 2007р. їх частка зросла з 7% до 17%. Однак вивіз ПІІ здійснювався 15 основними країнами, на які припадало 85% інвестицій із групи країн, що розвиваються (найбільша частка припадала на КНР).

Як зазначалось вище, якщо після проголошення незалежності в багатьох країнах здійснювалась націоналізація іноземної власності і вводились

Таблиця 6.

Потоки ПІІ у країнах з ринком, що формується, млн. дол.США [8]

Регіон/країна	Приплив ПІІ			Відплив ПІІ		
	2007	2008	2009	2007	2008	2009
Європа						
Болгарія	7667	11716	9205	175	274	733
Чеська Республіка	5459	10437	10731	1467	1619	1900
Угорщина	7532	6088	6514	3874	3737	1661
Польща	19591	22612	16533	8875	4748	3582
Румунія	11367	9923	13305	423	278	-272
Російська Федерація	29701	55073	70320	23151	45916	52390
Туреччина	20185	22046	18198	924	2106	2585
Україна	5604	9891	10693	-133	673	1010
Азія						
Китай	72715	83521	108312	21160	22469	52150
Індія	20336	25127	41554	14344	17281	17685
Індонезія	4914	6928	7919	2726	4675	5900
Малайзія	6060	8 401	8053	6084	11087	14059
Філіппіни	2921	2916	1520	103	3536	237
Південна Корея	4881	2628	7603	8127	15620	12795
Таїланд	9460	11238	10091	972	1857	2835
Латинська Америка						
Аргентина	5537	6473	8853	2439	1504	1351
Бразилія	18822	34585	45058	28202	7067	20457
Чилі	7298	12577	16787	2742	3009	6891
Колумбія	6656	9049	10564	1098	913	2158
Еквадор	271	194	974	8	8	9
Мексика	19316	27278	21950	5758	8256	686
Перу	3467	5491	4808	428	66	729
Венесуела	-590	646	1716	2076	2237	2757
Африка/Близький Схід						
Єгипет	10043	11578	9495	148	665	1920
Ліван	2675	2731	3606	875	848	987
Марокко	2450	2803	2388	445	621	369
Нігерія	13956	12454	20279	228	468	299
Саудівська Аравія	18293	24318	38223	1257	13139	1080
Південна Африка	-527	5687	9009	6067	2962	-3533
ОАЕ	12806	14187	13700	10892	14 568	15800

**ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СОТРУДНИЧЕСТВА МЕЖДУ СТРАНАМИ ЮГО-ВОСТОЧНОЇ ЄВРОПИ В
РАМКАХ ЧЕРНОМОРСЬКОГО ЕКОНОМІЧЕСЬКОГО СОТРУДНИЧЕСТВА І ГУАМ**

обмеження на іноземні інвестиції, то на даному етапі світогосподарського розвитку країни, що розвиваються, прагнуть залучити іноземний капітал, вводять для іноземних інвесторів пільговий режим оподаткування і надають інші преференції.

по-н'яте, зросли обсяги ввезення прямих іноземних інвестицій в країни Центральної і Східної Європи (включаючи Росію і Україну, ситуацію в якій буде розглянуто нижче). Основними країнами-інвесторами в країни ЦСЄ виступають Кіпр, Великобританія, Нідерланди, Люксембург, Німеччина, Франція, Віргінські острови, Швейцарія, США, на які припадає майже 85% загального обсягу накоплених інвестицій.

Таблиця 7.

**Зовнішнє фінансування в країнах з ринками, що формуються,
млрд. дол. США [8]**

<i>Показник</i>	<i>2007</i>	<i>2008</i>	<i>2009</i>
Баланс поточного рахунку	529.4	540.9	371.5
Зовнішнє фінансування (чисте):			
Приплив приватного капіталу	1252.2	649.1	348.6
<i>Інвестиції</i>	<i>601.9</i>	<i>430.8</i>	<i>425.1</i>
Прямі інвестиції	499.8	512.5	343.0
Портфельні інвестиції	102.1	-81.7	82.2
Приватні кредити	650.2	218.3	-76.5
Комерційні банки	431.4	102.7	-82.7
Небанківські організації	218.8	115.6	6.2
Приплив офіційного капіталу	42.9	55.5	63.6
Кредити міжнародних фінансових установ	4.1	26.6	43.7
Двосторонні кредити	38.8	28.9	19.9
Інвестиції резидентів за кордон	-285.1	-221.9	-139.3
Кредити резидентам	-482.6	-555.0	-118.1
Резерви	-1056.7	-468.5	-526.3

Якщо розглядати ситуацію з Росією, то питома вага Росії у міжнародному русу капіталу є незначною: 0,2-0,3% накопичених прямих зарубіжних інвестицій.

Щодо Росії як експортеру капіталу, в 2008р. було вивезено 56 млрд. дол., обсяг накопичених російських інвестицій за кордоном становив 14,6 млрд. дол. (за даними Росдержстату). Але за оцінками міжнародних організацій, реальне значення даного показника є більшим щонайменше вп'ятеро: так, за даними міністерства економічного розвитку і торгівлі РФ, на початок 2009р. було зареєстровано біля 2,5 тис. фірм з російським капіталом за кордоном, за даними міжнародних організацій – декілька десятків тисяч.

Значне зростання обсягів вивозу і ввозу прямих інвестицій, що відбувається в світі останніми роками, є проявом процесу глобалізації економіки. Міжнародний рух капіталу і його інтернаціоналізація відображають зростання взаємозалежності країн у сфері виробництва що, в свою чергу, сприяє подальшому розвитку перших.

Щодо галузей матеріального виробництва, вивіз капіталу відбувається, в основному, в обробну промисловість, хоча частина вкладень в країни, що розвиваються, здійснюється і у видобувній галузі. Так, в останнє десятиріччя в структурі прямих іноземних інвестицій США в Іспанію, Ірландію та інші європейські країни на обробну промисловість припадає біля 30-31% ПІІ. Також збільшуються обсяги інвестицій США в обробну промисловість країн, що розвиваються, особливо нових індустриальних країн. Так, в Бразилії і Мексиці на автомобільні компанії США припадає 60-70% виробництва автомобілів, в Таїланді США контролюють більше 90% випуску автомобілів.

Великі фінансові вкладенні західні компанії здійснюють в електронну промисловість Південно-Східної Азії. Так, до початку ХХІ ст. американські ТНК створили в країнах АСЕАН близько 50

ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ СОТРУДНИЧЕСТВА МЕЖДУ СТРАНАМИ ЮГО-ВОСТОЧНОЙ ЕВРОПЫ В РАМКАХ ЧЕРНОМОРСКОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО СОТРУДНИЧЕСТВА И ГУАМ

заводів із виробництва напівпровідників, інформаційних систем і комплектуючих для ЕОМ, основна частина яких постачається до США.

Новим явищем у вивозі капіталу стало зростання обсягів вкладень у сферу послуг. Великомасштабна структурно-технологічна перебудова матеріального виробництва в промислово розвинутих країнах послужила сильним стимулом розвитку сфери послуг. В ході зазначеної перебудови значно зросли потреби промислових компаній у високоякісних ділових послугах, пов'язаних із різноманітними і складними проблемами реструктуризації і розвитку: 50-80% приросту послуг в розвинутих країнах забезпечує попит з боку виробництва. Витрати на послуги перетворились на велику статтю виробничих витрат фірм різної галузевої приналежності. За результатами різних досліджень, використання переваг якісних і недорогих послуг, що пропонуються кваліфікованими і спеціалізованими працівниками, для деяких компаній може зменшити загальні витрати на 60%, що в свою чергу, зумовило зростання міжнародного попиту на аутсорсинг. [1, с.92]

Щодо портфельних інвестицій, їх ввезення і вивіз здійснюється переважно між розвинутими країнами. Ввезення портфельних інвестицій в країни, що розвиваються, від загального обсягу ввезення портфельних інвестицій за період 2000-2008рр. становило приблизно 7%, тобто менше, ніж їх частка в імпорті прямих інвестицій, що пояснюється прагненням компаній західних країн не просто вкладати кошти в діючі компанії країн, що розвиваються, а створювати або купувати підприємства і контролювати їх.

Особливо слід відзначити ту обставину, що значна частина портфельних інвестицій (біля 30%) є зосередженою в США, при цьому портфельні вкладення суттєво перевищують прямі вкладення, що свідчить про прагнення підприємців різних країн вкладати кошти американську економіку шляхом купівлі цінних паперів, не претендуючи на контроль над американськими компаніями, але прагнучі отримувати регулярний, хоча і не завжди великий, дохід.

Багато країн проголошують курс на створення ефективного ринкового середовища для операцій компаній незалежно від їх національної приналежності. Але інтереси приймаючих країн і ТНК збігаються не завжди. Традиційні підходи щодо обмеження діяльності ТНК, що використовувались 20-30 років назад (наприклад, протекціоністські ринки, субсидії, що надавали місцевим компаніям переваги в їх конкуренції з ТНК тощо), втратили свою ефективність. Отже, конкуренція між ТНК посилюється у зв'язку із тим, що країни, на території яких ТНК здійснюють активну діяльність, можуть застосовувати ряд обмежень на володіння власністю для іноземних інвесторів (табл.8).

Таким чином, розглядаючи ринок міжнародних інвестицій, важко переоцінити його значення для світового господарства, адже інвестиції є найбільш динамічним фактором світового виробництва. За останні десятиліття роль іноземного інвестування, головну роль у якому відіграють транснаціональні корпорації та розвинуті держави, суттєво зросла. Іноземні інвестиції виступають вагомим чинником розвитку перехідних країн та країн, що розвиваються.

Таблиця 8.

**Обмеження на володіння власністю для іноземних інвесторів в деяких країнах
[10, с.545]**

<i>Країна</i>	<i>Обмеження для іноземців</i>
Австралія	10% - банки, 20% - радіомовлення
Канада	25% - банки, 20% - радіомовлення
Франція	до 20%
Індія	до 49%
Індонезія	до 49%
Мексика	до 49%
Японія	25-50% у деяких великих фірмах, придбання більше ніж 10% окремої фірми вимагає схвалення Міністерства фінансів
Південна Корея	до 20%
Малайзія	20% - банки, 30% - природні ресурси
Норвегія	0% - целюлозно-паперова та добувна промисловість, 10% - банки, 20% - нафтова промисловість, 50% - судноплавство
Іспанія	0% - оборонна промисловість та засоби масової інформації
Швеція	20% акцій, що голосують, 40% усього акціонерного капіталу

Саме тому дослідження механізмів міжнародного інвестування, роль транснаціональних корпорацій у розвитку міжнародної інвестиційної діяльності вимагають ґрунтовного дослідження,

тим більше, що зростання потужності сучасних ТНК, широкий діапазон форм їх діяльності, охоплення операціями переважної частини країн світу супроводжуються активізацією процесів вивозу капіталу, інтернаціоналізації виробничо-інвестиційної діяльності корпорацій.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ:

1. Фаминский И.П. Глобализация – новое качество мировой экономики / И.П.Фаминский. – М.: Магистр, 2009. – 397с.
2. World Investment Report 2007. – New York and Geneva, 2007.
3. World Investment Report 2009: Transnational Corporations, Agricultural Production and Development (www.unctad.org/fdistatistics).
4. International Monetary Fund. Regional economic outlook : Europe. – Washington, D.C. (World economic and financial surveys, 0258-7440), 2009.
5. Економічна енциклопедія: 3-х т. Т.1 / Відповід. ред. С.В.Мочерний. – К.: Видавничий центр «Академія», 2000. – 864с.
6. Економіка України в умовах глобалізації: Монографія / за заг. ред. І.М.Школи, О.В.Бабінської. – Чернівці: Книги – XXI, 2009. – 528с.
7. World Investment Report 2009: Transnational Corporations, Agricultural Production and Development (www.unctad.org/fdistatistics).
8. International Monetary Fund. International Financial Integration and Developing Countries, World Economic Outlook – The Information Technology Revolution: A Survey by the Staff of the International Monetary Fund, World Economic and Financial Surveys, 2009. Ch. 4. Pp.145–167.
9. World Investment Report 2007. – New York and Geneva, 2007.
10. Рогач О.І. Міжнародні інвестиції: теорія та практика бізнесу транснаціональних корпорацій. – К.: «Либідь», 2005. – 720с.

РЕЗЮМЕ

В статті визначено чинники, які здійснюють вплив на обсяги експорту і імпорту ПІІ, досліджено механізм міжнародного інвестування, визначено роль транснаціональних корпорацій у розвитку міжнародної інвестиційної діяльності.

Ключові слова: світовий фінансовий ринок; глобалізація, фінансова глобалізація; світовий валютний ринок; світовий фондовий ринок.

РЕЗЮМЕ

В статье определены факторы, которые оказывают влияние на объемы экспорта и импорта ПИИ, исследован механизм международного инвестирования, определена роль транснациональных корпораций в развитии международной инвестиционной деятельности.

Ключевые слова: мировой финансовый рынок; глобализация; финансовая глобализация; мировой валютный рынок; мировой фондовый рынок.

SUMMARY

The article identified the factors that influence the volume of exports and imports of FDI, the mechanism of international investing, defined the role of transnational corporations in the development of international investment activity.

Keywords: world financial market, globalization, financial globalization, world money market, world action market.

ОЦІНКА РІВНЯ ІННОВАЦІЙНОЇ АКТИВНОСТІ МАЛИХ ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ

Лазаренко Ю.О., аспірант ДВНЗ «Київський національний економічний університет ім. В. Гетьмана»

Постановка проблеми. Сьогодні реалізація інноваційної моделі економічного розвитку належить до найголовніших пріоритетів внутрішньої політики України. Як засвідчує досвід більшості економічно розвинених країн, успішна інноваційна діяльність держави значною мірою забезпечується ефективною системою малого підприємництва. Саме малі підприємницькі структури виступають основними ініціаторами технологічних та організаційно-управлінських нововведень, окрім того вони відіграють ключову роль у формуванні конкурентного середовища, яке є необхідною передумовою залучення приватного капіталу до інноваційних процесів. Проте, незважаючи на обрану